

18.

LIIMVÄRVID II KASEIIN- EHK KOHUPIIMAVÄRV

Maalikunsti alged ulatuvad kaugele minevikku. Vanimateks, tuhandete aastate tagusest ajast pärinevateks leidudeks on toleaeagsete inimeste elupaikade — koobaste — seintele maalitud loomakujutised ja jahistseenid. Need olid teostatud pruunikaspunaste mullavärvidega, mille sideaineks kasutati kas loomarasva, verd või piima. Seega on kaseiin- ehk kohupiimavärv (nimetatud ka piimavärviks) üks vanimaid ja vastupidavamaid inimese poolt kasutatud värve.

Hiljem hakati seda tarvitama ka erinevate pindade (mööbel, tarbeesemed, seinad) katmiseks nende kaitsmise eesmärgil. Mõistagi on värvi retseptid sajandite vältel varieerunud — igal meistril on olnud omad nõksud ja nipid. Käesolev voldik pakub kasutamiseks mõningaid, umbes viimase saja aasta jooksul läbi proovitud kaseiinvärvi valmistamise retsepte.

Kaseiin on piimas sisalduvate valkude segu. Eriti palju kaseiini sisaldab kohupiim. Värvis toimib kaseiin liimainena.

Kohupiimavärviga sobib hästi katta kuivades siseruumides krohvi, kivi, pappi ja pabertapeeti ning linaõlilisandiga ka puitu. Niiskuse mõjul võib värv hakata hallitama. Võrreldes liimvärviga on kohupiimavärv ebahütlase temperatuuri ja niiskuse suhtes siiski tunduvalt vastupidavam.

KASEIINVÄRVI HEAD OMADUSED

- suhteliselt odav valmistada;
- hingab;
- hea kattevõimega;
- vastupidav;
- värvipinda võib puhastada niiske lapiga (ei ole pesemiskindel!);
- pinda on kerge uuendada;
- võib mitmeid kordi üle värvida;
- kuivab tolmukuivaks 8 tunniga, lõplik kivistumine toimub 24 tunni möödudes;
- pintsliga värvides jääb pinnale meeldiv käsitööjalg;
- võimaldab erinevaid pinnatöötusi (nt. laseerimist — aluspind kumab õrnalt läbi);
- meeldiva, pehmelt valgustpeegeldava mati pinnaga;
- keskkonnasõbralik ja ökoloogiliselt lagunev;
- 1 l värviga saab sõltuvalt aluspinnast katta 10-20 m².

(Foto: K. Ilves)

KASEIINVÄRVI VALMISTAMINE

Kaseiinvärvi võib osta valmissegatud värvipulbri kujul ökoloogilisi ehitusmaterjale müüvatest kauplustest, kuid seda on lihtne ning kindlasti ka tunduvalt odavam ise kokku segada.

Värvi on võimalik valmistada kahe erisuguse retsepti alusel — kas booraksi või lubja baasil, mis mõlemad toimivad segus liimistajana.

Booraksil põhineva kaseiinvärvi retsept:

250 g lahjat kohupiima

10 g booraksit

700-800 g kriidipulbrit

1. Sega kriit 400 ml külma veega, lase 12 tundi seista.
2. Lahusta booraks 30 ml sooja vees ning sega kohupiimaga (kasuta teralist kohupiima, mitte pastat). Lase 2 tundi seista aeg-ajalt segades.
3. Sega mõlemad pastad trellpuuri otsa kinnitatud vispliga kokku ja kurna läbi sõela või suka.

Lubja baasil valmistatud kaseiinvärvist rääkis juba 12. saj. alguses oma traktaadis „*Schedula diversarum artium*“ benediktiini munk Theophilus Presbyter. Alljärgnev retsept pärineb küll sajandeid hilisemast ajast.

Lubjal põhineva kaseiinvärvi retsept:

1 kg lahjat kohupiima
1 l külma vett
1,5 kg kustutatud lupja

1. Sega kohupiim 1 l veega. Et värvisse ei jääks kohupiimatükke, kurna see läbi sõela.
2. Lisa lubi (sõelu seegi eelnevalt vajadusel läbi).
3. Hõõru segu, kuni see muutub klistritaoliseks (ca 20 min).
4. Sobiva konsistentsi saamiseks (värv peab sarnanema linaõlivärvile) lisa vett.

Lubjapõhise värvi valmistamiseks on 1930. aastatest tuntud ka väikese variatsiooniga retsept, kus värvisegu liimistumise hõlbustamiseks on lisatud 20 g eelnevalt soojas vees lahustatud booraksit.

- **Värvilise tooni saamiseks** asenda osa kriidipulbrist või lubjast värvimullaga. Kui tegemist on suurema pigmendikogusega, pane see päev varem vähese veega likku. Pigmenti võib värvile lisada kuni 10%. Sega pigment eraldi nõus vee või vähese koguse juba valmis valge värviga nii, et moodustuks ühtlane pasta. Lisa saadud pasta kaseiinisegule. Kaseiinisegu ja pigmendipasta vahetõttu sõltub sellest, kui tumedat tooni soovitakse.

Värvimulla lisamine. (Foto: K. Ilves)

- **Puidupindade katmisel lisa 1 l värvi kohta peene joana pidevalt segades 25 ml linaõlivärnitsat. See muudab värvi elastsemaks. Nii saad kaseiintempera, mis sobib kasutamiseks ka välistingimustes.**
- Kuivades muutub värvitoon märgatavalt heledamaks.
- Õige konsistentsiga kaseiinvärv sarnaneb linaõlivärvile.
- Värv rikneb kiiresti, mistõttu tuleb see ära kasutada ühe päeva jooksul. Külmutuskapis on seda võimalik säilitada paar nädalat.

EELTÖÖD

- Kui pind on olnud varem kaetud mõne teisetüübilise värviga (nt. õli, lateks) ning see kinnitub tugevalt aluspinnale, ei ole värvi täielik eemaldamine tingimata vajalik. Küll aga tuleb sellisel juhul uue värvikihi püsimise huvides pind eelnevalt liivapaberiga karestada ning seejärel korralikult kruntida.
- Pese määrdunud ja rasvast pinda 3-5% soodalahusega, loputa puhta sooja veega ja lase täielikult kuivada.
- Karesta hõõveldatud puitu liivapaberiga.
- Harja krohvipinnalt lahtised osakesed.
- Isoleeri pinnale tekkinud plekid (nt. tahm, rooste, läbijooksnud vesi, rasv) ja vaigused kohad šellak-polituuriga (müügil on ka spetsiaalne šellak-isoleerkrunt).
- Tee samatüübilise ning võimalikult ligilähedase konsistentsiga krohviseguga vajalikud krohviparandused.

*Krohvipinna puhastamine lahtistest osakestest.
(Foto: K. Zova)*

- Kui krohvipind vajab pahteldamist, saab selleks valmistada sobiva kohupiimapahtli.

Kohupiimapahtli retsept:

1 kg lahjat kohupiima

1 l vett

0,5 kg kustutatud lupja

Hõõru segu hästi läbi, kuni kohupiim muutub klistritaoliseks.

- Krundi tugevalt imavad pinnad (lubi- ja savikrohv).
- **Veendu, et enne tööde alustamist oleks aluspind tolmuvaba, puhas ja kuiv.**

KRUNTIMINE

Kruntimist vajavad kindlasti tugevalt imavad pinnad (erinevad krohvid).

Erinevad krundid:

- ❖ Kohupiimakrunt — lahusta 10 g booraksit 30 ml sooja vees. Lisa 250 g lahjat kohupiima. Lase seista 2 h. Lisa segule järk-järgult 1 l vett. Kurna saadud krunt läbi sõela või suka.

- ❖ Lahja linaõlivärvi krunt — lahjenda 100 – 200 ml linaõlivärvi 800 – 900 ml tärpentiniga.
- ❖ Piimakrunt — pintselda varem värvimata krohvipinda lahja piimaga ning lase kuivada.

Kanna krunt pinnale võimalikult ühtlaselt alt ülespoole liikudes.

KASEIINVÄRVIMISE PÕHIREEGLID

- Värvimise ajal peab temperatuur olema vähemalt +8°C.
- Kaseiinvärviga kaetakse tavaliselt kaks korda.
- Lase värvil ööpäev kuivada ning kata pind teistkordselt 5-10% veega lahjendatud värviga.
- Ühtlase pinna saamiseks värvi kiiresti ja korrektselt, pinda eelnevalt niisutades. Soovitav on värvimist teostada mitmekesi. Kehvalt värvitud kohti ei ole võimalik hiljem parandada — pind jääb siis laiguliseks.
- Ära unusta värvi aeg-ajalt segamast.
- Kasuta valmissegatud värv ära paari päeva jooksul.

Mitmekesi värvides on ühtlane tulemus paremini saavutatav. (Foto: J. Riga)

Värvitud pind võib jääda mõnda aega iseloomulikult lõhnama. Kui värv ei ole liiga kaua seisnud, haihtub see paari päeva möödudes.

VÄRVIMISVAHENDID

Sobivad on suuremad pintsliid ja värvimisharjad, kasutada võib ka värvirulli.

Pese pintsel peale kasutamist sooja vee ja seebiga.

(Foto: J. Riga)

OHUTUS

Kasuta värvi segamisel kaitsekindaid (booraks ja lubi on mõlemad kergelt söövitava toimega).

Lisamaterjalid:

- Elvisto, T. A., Pere, R. Looduslikud värvid ehituses. Kuidas valmistada ja kasutada vanu häid värve. Maja tervis 3. Kodukiri. Tallinn, 2006.
- Helm, H. Kodused värvimistööd. Tallinn, 1940.
- Kallaste, A. Maalritöö õpperaamat. Juhatusi ja nõuandeid ühes värvireseptidega igasuguste majapidamises ettetulevate värvimistöõde teostamiseks. Tartu, 1936.
- Muinsuskaitseameti infovoldik nr. 14 „Hoonete värvimine. Ajalugu, värvitüübid ja ettevalmistustööd“.
- Velberg, H. Vajalisemaid värvimisviise. Tallinn, 1936.

(Foto: K. Ilves)

Koostaja: Mari Loit